

korszakból című kuruc tragédiát⁴¹ és *A mohácsi vész* című történelmi tragédiát. A darabok a Miskolci Nemzeti Színházban kerültek előadásra, ahol nagy sikert arattak.⁴² A *Béri Balogh Ádám* 1926. április 14-én került bemutatásra, II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulója alkalmából, amikor is a felvonások között számtalanszor hívták a lámpák elé a szerzőt.⁴³ A mű előadását a Rákóczi Szövetség – amely dísztagjává választotta⁴⁴ – még 1934-ben is a színházak figyelmébe ajánlotta.⁴⁵

1944-ben, 86 éves korában hunyt el Miskolcon.

Kurucz Ádám

Kirner Adalbert Bertalan – egy református lelkész a Nagy Háborúban

Kirner Adalbert Bertalan 1884. május 31-én született Békésen. A szepességi német (cipszer) Kirner család Rozsnyóról települt át Békés megyébe a XIX. század második felében.

A rokonságban volt puskaműves is – Kirner József –, de Bertalan terveiben a családi vállalkozás, a kalaposmesterség folytatása vagy a lelkészi hivatás volt. Az utóbbit választotta és 1911-ben Sárospatakon megszerezte a református lelkészi képesítést.

Több szolgálati hely után 1912-ben visszaköltözött szülővárosába, ott lett segédlelkész. A békési missziói szolgálatban a tanyákon prédikált, evangelizált és a betegeket látogatta. 1905-ben – 21 éves korában – katonai nyilvántartásba vették: a 101-es gyalogezred tartalékos állományába.

1914-ben – az első világháború kitörése után – megírta a *Haza védelme – Ének, imádság, prédikáció* című könyvecskét,¹ melyért az akkori miniszterelnöktől – Tisza Istvántól – köszönőlevelet² kapott augusztus 27-én.

„1914 novemberében aztán, mikor már javában dúlt a világháború, mikor társaim, híveim, családapák, testvérek, fiak már véreztek a hazáért, lelkemben szégyenérzet égett a sírok között szolgálni és itthon maradni; kívánczoltam a lelkem a hősök után. Velük lenni a szenvedők, a vérzők, bátrak között. Úgy éreztem, hogy nem is hazafi az, aki, és nem is férfi aki, félti magát, aki bármi oknál fogva óvja magát, nélkülözteti magát a háborús szolgálat alól. Elmentem, jelentkeztem. A templomi szószékről lejövet várt a behívó és este már az indulás ideje kitépett a sirató testvérek és ölelő édes anyám karjaiból és mentem a bizonytalanságba a nyugalomból, a párnák közül, mentem utánna azoknak, akik már véreztek a hazáért.”³

41 A mű megjelent: Bethlenfalvy Gyula (vitéz). Béri Balogh Ádám. Tört. Színmű. Miskolc, 1932. Ifj. Ludvig és Janovits ny. 8-r. 72 l. Corvina 1932. június 26. 130.

42 *Kőrakó-Vér* 1927. 29. MNL OL K MTI Napi hírek 1927. április 13. 3. kiadás.

43 Színházi Élet 1926/15. 47.

44 Pesti Hírlap 1934. augusztus 22. 11.

45 Magyarország 1934. szeptember 27.

1 Kirner A. B. 1914.

2 Örökletét. Levél, 1914.

3 Kirner-hagyaték. Önéletírás, 1933.

Ekkor a 31. életében járt és önként hagyta ott családját, biztos egyházi szolgálatát, ahonnan nem kellett volna katonának bevonulnia.

Visszaemlékezésében komoly kritikával illeti lelkésztársait, akiknek „*nagyon kis százaléka az, aki elmerte volna szólni magától háborús szolgálatra [...] A nélkülözhetetlenek gyászos seregé*”-t⁴ ostorozza és az Istennek és hazának hozott szolgálatot helyezi minden más szolgálat elé.

A betegápoló lelkésszé váló debreceni kiképzés után került Besztercebányára a katonai megfigyelőállomásra, szolgálattételre. Debrecenből hárman érkeztek ide: Kirner, Fábíán Sándor és Kriston Elek. A barakk-kórház vezetője báró Kürthy Lajos főispán, miniszteri biztos volt, katonai parancsnoka pedig Kozina Győző huszár alezredes.

*Istentisztelet és úrvacsora Besztercebányán 1915-ben,
elől balról jobbra a negyedik Kirner A. Bertalan
(Nuszbaumné Tóth Mária Magdolna tulajdonában, Gödöllő)*

A város szélén 3000 beteg számára tartottak fenn 30 barakkot, ahová a harctérről érkeztek a katonák. Általában egyhetes megfigyelésre maradtak, hogy az esetlegesen magukkal hozott fertőző betegségeket ne terjesszék tovább katonatársaik között. Jellemző betegség volt a kolera, a vérhas. A nem fertőző katonák továbbvonultak, akik fertőzöttek voltak, hetekig, hónapokig maradtak a kórházban. Egy-egy szállítmánnyal 2-600 ember érkezett, illetve távozott. A frissen érkezetteket megittatták, lenyírták a hajukat, megfürdették, átkötötték sebeiket és elhelyezték őket a barakkokban.

A lelkészek felvették a kapcsolatot a betegekkel, beszélgettek velük, így sokszor megesett, hogy összehozták a falubelieket, az ismerősöket, sőt, a rokonokat is egymással. Volt olyan eset is, hogy a halottnak hitt idősebb testvért találta meg újonc öccse. Az ismerősöket igyekeztek szomszédos ágyakon elhelyezni.

⁴ Kirner-hagyaték. Önéletírás, 1933.

Kirner A. Bertalan *Betegápoló lelkész munkája a világháborúban*⁵ című füzetében írja le a lelkipásztorok hármas feladatkeretét: 1. barakkos lelkész, 2. mütös lelkész, 3. fungens (irodista) lelkész. E hármas tevékenységet napi váltásban végezték a lelkipásztorok.

A barakkos lelkész reggeltől estig járta a barakkokat és szóbeli érintkezést kezdeményezett az ápolottakkal. Olykor úgy megismerte a betegek életét, mint otthon a falubeli lelkészek. Felolvasott nekik az érkezett levelekből, a helyi újságból, könyvekből.

Zolnay Antal hajdúböszörményi hadnagy minden barakk számára vásárolt egy-egy zsoldáros könyvet. Olvasták Kirner könyveit is: a *Bibliáról-Bibliából*;⁶ *Krisztus az út, igazság, élet*⁷ című füzeteket. Ott írta a *Hősök imádkozzunk a kórházban is*⁸ című munkáját.

A mütös lelkész a betegek testi gyógyításával foglalkozott, a mütös napon az ápolónők, a műtétet végző orvosok segítői a lelkészek voltak. Kisebb sérüléseket, kötözéseket önállóan is végeztek. Besztercebányán dr. Dapsy Viktor budapesti szanatóriumi orvos volt a főorvos.

Kirner könyvében felsorolta a műtéti beavatkozások fajtáit: koponyalékelés, golyóel-távolítás, kéz-, láblevágás. A műtetre érkező betegek már ismerték a lelkészt a barakk-béli beszélgetésekről, így nagy volt a bizalom bennük, szinte családtagként tekintettek rájuk.

A fungens lelkész beosztásáról így írt Kirner: „Ez a beosztás adja a súlyt, tekintélyt munkánkhoz. Ekkor ezen minőségünkben a barakkban előforduló minden munkát palásttal vég-zünk. Tekintve azt, hogy a barakk 3000 beteg számára építettett, csaknem mindennapra esik egy-egy nagyobb palástos funkció. Ha valahová hirtelenül lelkész szükséges, ott a fungáló lelkész jelenik meg. Mert ha a barakkos lelkész beveszi magát, illetőleg ha sorjába veszi a 30 barakkot, nehezen található meg hirtelenül. A mütös lelkész esetleg éppen akkor valami nehéz operációnál segédkezik, amit elhagyni nem lehet. Ezért láttuk tehát szükségesnek magunk között az ilyen irányú munkabeosztást. A fungens lelkész helye, a maga napján az irodában, illetőleg a katonai parancsnokság ügyeletes tisztí szobájában van. Innen megyen funkcióra. Ide is tér vissza. Itt keresik szükség esetén.”⁹

A katonai pompával lezajló temetéseket a fungens lelkész végezte. A kántori szolgálatot 1915-ben Hancsovszky Béla sajkókirályi tanító látta el.

Kirner felsorolta azokat a feladatokat, melyeket még ezen felül is elvégzett a betegápoló lelkész: kérvények megszerkesztése, exhumálást intézni, kölcsönt adni, útiköltségben segíteni, tanítani, adminisztrálni, könyveket vásárolni, ünnepeket szervezni, muzsikálni és így tovább. E plusz munkák elismeréseként a miniszteri biztos felvette a református lelkészeket a tisztí, illetve az orvosi étkezdébe teljes ételmezésre. Ez a kiváltság az elismerés és a jobb ellátás mellett anyagi előnyökkel is járt, mert így nem kellett pénzt költeni étkezésre. Ennek következtében a lelkészek többet fordíthattak újságra, könyvekre, dohányra, bélyegre és kisebb kölcsönökre a szegény katonák javára. A besztercebányai időszak alatt Kirner Bertalan több száz koronát áldozott a katonák testi és lelki gondozására.

Térjünk ki a lelkipásztor legfontosabb feladatára is, az istentiszteleti szolgálatra. Erről így írt Kirner: „A beteg katonáknak azonban nálunk ünnepeik is vannak. Számukra teljesen különbözővé tesszük a hét első napját, a vasárnapot a hétköznaptól. Minden vasárnapon,

5 Kirner A. B. 1915a.

6 Kirner A. B. 1913.

7 Kirner A. B. 1912.

8 Kirner A. B. 1915b.

9 Kirner A. B. 1915a. 11.

kivétel nélkül, istentiszteletet tartunk számukra. Ének, imádság, prédikáció alakjában. De sőt az úrasztalát is felkészítjük. Úgy, hogy nem mehet el tőlünk egyetlen olyan betegszállítmánya sem, melynek katonái ne vehettek volna, vagy ne vettek volna – olyan hosszú nélkülözések után – úrvacsorát. Az istentiszteletek a délutáni órákban vannak, rendszeren 3–4 óráig. Délután azért, mert délelőtt folyamán a kötözetések sok beteget távol tartanának; 3–4-ig azért, mert ekkor a beteg megaludta ebédutáni álmát.¹⁰

Az istentiszteletet egy barakkban tartották a református lelkészek, ott, ahol a legtöbb magyar katona volt. Kirner elvitette Besztercebányára békési harmóniumát, melyen ő, lelkésztársai vagy egy-egy muzikális katona szolgált. Kölcsei Kende Eleonóra osztályápolónő különböző nyelveken énekelt a zsoltárokat: magyarul, németül, olaszul, tótul. Az istentiszteleteken más felekezetek hívei is részt vettek, mert nem mindig volt minden egyház képviselője a táborban.

Kirner A. Bertalan 1915. augusztus 6-án kitüntetést kapott: Ferenc Salvator főherceg Vörös Kereszt Ezüst Díszérmét a hadiékítménnyel. Jutalomképpen kéthetes szabadságra engedték szeptember 15-től 28-ig.

Besztercebányán ismerkedett meg jövődöbelijével, a nyitrai születésű (1884. augusztus 19.) tanítónővel, Kiss Ilonával. 1916. április 26-án, Csáktornyán házasodtak össze.

1916. május elsején nevezte ki a bécsi Hadügyminisztérium káplánnak Sternthal bei Pettauba. Legtöbb levelét a következő címre kapta: K. und K. Ev. Reform. Feldkurat Kirner. Sternthal bei Pettau. R. S. No. 7. Steiermark. Ez a település akkoriban Dél-Stájerországhoz tartozott, ma Ptuj Szlovéniában.

*Tábori lelkészek Sternthal bei Pettauban 1916-ban,
az álló sor bal szélén Kirner A. Bertalan
(Nuszbaumné Tóth Mária Magdolna tulajdonában, Gödöllő)*

10 Kirner A. B. 1915a. 13–14.

1916-ban (a pontos dátum ismeretlen) megvásárolták házukat Alagon, a gróf Károlyi István utca 13. szám alatt. Itt élt a család az 1930-as évek elejéig.

Kuttenbergbe és Pettauba több levél is érkezett olyan katonáktól, akiket ő ápolt, pasztorált Besztercebányán. A kőniggrätz-i katonától fejléces levélpapírján írt neki egy katonának: *„Kedves Barátom! Azt hiszem megérted azt, hogy kálvinista magyar ember létemre nem öntöm áradó szavakba hálálkodásomat, de mint papi ember átgondolhatod azt, mily jól esett 6 hónapi táborigazgatás után idegen földön, ismeretlen népek között a te igaz magyar jószágod, baráti gondoskodásod. Áldjon meg az Isten érte!”*¹¹ Reichenberg, 1916. május 28., olvashatatlan aláírás.

Új állomáshelyén is ellátta a sebesült, beteg katonákat olvasmánnyal: könyvadományt kért az Új Idők kiadóhivatalától és az Országos Hadsegélyező Hivataltól.

Egy fennmaradt dokumentumban olvashatjuk: *„Hadi sebesült katonák névsora. 1916. márc. 27.–aug. 27-ig, a kiket Kirner A. Bertalan t. lelkész látott el – úrvacsorával – Istentisztelettel, missziós személyi szolgálattal”* (30 lapon több mint 900 személy).¹²

1916 decemberében meghirdette az ünnepi prédikációs alkalmakat: *„Sterntal, 1916 december. Predikator Kirner A. B. táborigazgatás közlései katonái részére. Magyar katonák: Mindennemű dolgaikkal bizalommal jöhetnek a ref. táborigazgatáshoz, a kinek címe: K. und k. Ev. Reform. Feldkurat KIRNER. Res. Sp. Kuttenberg, Sterntal bei Pettau.”*¹³

Az 1917-es évből két Kirner-kéziratot őriz a sárospataki levéltár: *„Pasztorált – kórházakban – kiszolgált harctéri katonák névjegyzéke. 1916–1917 években. Egy évi kórházi igazgatásban, 49 lapon, k. 2124 lélek. Lukavac, Kuttenberg, Pettau, Klattau.”* A címlapon egy 1963. január 23-i megjegyzés: *„Isten veletek drága hős, beteg katonáim. Rátok való emlékezésemben könnyező »Páteretek«.”* A másik kézirat: *„Két nyelvű prédikáció. Kirner A. Bertalan harctéri igazgatása 1914–1918–1917. (magyar-német csoportból) Prédikáció”*¹⁴

Elkezdte vezetni harctéri jegyzeteit: 1. 1917. március 1.–1918. június 30. 2. 1918. július 1.–1918. október 23. 3. 1918. október 23.–1918. november 19.¹⁵

Szeptember 19-i levél a csehországi Budweiss-ből: *„[...] amióta a Feldspital 305-ből elkerültem egy kis körutat tettem úgyszólván a monarchiában. A Feldspitalból a »Fiemei Vörös Kereszt Kórházba« kerültem, ahol nyolc napig időztem. Jó sorom volt itt, onnan egy szállítómánnyal Budweissra 3 napi kellemes utazás után jöttem, ahol jelenleg most is vagyok. [...] Köszönöm a nagyságos tiszteletes Úrnak a látogatásait, amelyekkel megtisztelt és megvigasztalt [...] Őszinte tisztelője, Tóth Sámuel.”*¹⁶

Pettauban mint ezredlelkésznek már tisztiszolgája is volt az eredetileg bécsi cipészmeister, Kohut Jakab személyében.

Kirner lelkész felesége augusztus 21-én október 20-ig érvényes útlevelet kapott a Budapest–Trieszt útvonalra. Találkozásukról nincs adat, de 1918. május elsején megszületett gyermekük, Károly Bertalan. Felesége február 25-én feladott leveléből (cím: Táborigazgatás 647. 17. Div. San. Kol.): *„[...] Dr. Heim Pali egyetemi orvostanár – kinek gyermekeit 6 éve tanítom – megígérte, h. lépéseket tesz barátjánál, dr. Tóth egyetemi tanárnál, ki a Tanszék Szülészeti Klinika vezetője és főlvétet különszobás betegnek. [...] Odahaza jól vannak Anyák és szeretettel csókolják valamennyien. Idehaza is jól vagyunk, csak Maga hiányzik Életem!*

11 Kirner-hagyaték. Levél, 1916.

12 Örökletét. Kézirat, 1916.

13 Örökletét. Hirdetmény, 1916.

14 Örökletét. Kézirat, 1917.

15 Örökletét. Napló, 1917–1918.

16 Kirner-hagyaték. Levél, 1917.

Az ismerősök mind érdeklődnek hogyléte felől. [...] A csillagok számával öleljük, csókoljuk, nagyon szerető Ilonkája és a Kicsi.¹⁷

Az ezredlelkész 1918-ban a frontra került. A mai Veneto régióba, Belluno megyébe, Feltre központtal (ma Olaszország). A közel 1800 méter magas Monte Grappa hegye és a Piave között harcoltak a katonák.

Júniusban megkezdődött a második piavei csata. Katonatársaira így emlékezett a lelki-pásztor: „[...] kikkel a halál völgyét jártam az 1918 június 21-iki híres montellói csata pokoli »csak egy éjszaká«-jától kezdve a Monte Grappa, Monte Solarolló pokoli útjait, ahol veletek együtt vérrel áldoztam a hazaszeretnek a haza oltárán.”¹⁸

Tábori lelkész társának 1918. július 4-i leveléből: „[...] Hallottam, hogy az nap mikor vissza-érkeztl 17 embert vesztettetek. Ha valahol itt a közelben lennél fel is keresnélek. Az én helyem itten valóságos áldásos hely minden tekintetben. S ezt csak Neked köszönhetem, mert ha Te nem mentél volna oda, akkor én viselném a Te kereszteted mostan. [...]”¹⁹ Olvashatatlan aláírás.

1918. augusztus 22.: „Meg is sebesültem, vérző fejjel kerültem a feltrei kórházba, ahonnan újra az ezredhez kértem magamat, noha a törzsorvos hinterlandba akart szállítani.”²⁰ A sebesülés aközben érte, amikor a 6. század I. őrhelyére igyekezett. Folyamatos olasz tűz alatt, srappnellövegből érte a lövés. Lezuhant a szerpentinútról, feje mellett a válla és a térdje sérült meg: „22/8. Stellungban – 6. század, Weisz fgy. lipcsei zugsfürer eszi a békési kenyeret. Gologi fhdnagy Raon. parancsnok alszik. 7ik századtól lemenet lezuhantam. Razpa István II. Raon. ordinans Hajdúbagos (Bihar m.) órámat megtalálta. Sebesülés. Találkoztam lefelé oberst Ludwig – Serenbe értem. 23/8. K. u. k. Div. San. Kol. 17. Dr. Benda. 418 Spital Feltre törzsorvos Dr. Otto Heinz. 24/8. Bejött látogatóba Weisz Elemér fgy., Setét kapitány.”²¹ Ez után hiányzik két oldal a jegyzetből, így nincs adat arról, hogy mikor távozott a kórházból.

A következő bejegyzés október 6-i: „8/10. Stellung – temetés Zugs. Szabó János. am Solarollon temető rendezés. 9/10. Stellung – hó esett Solarollon.”²²

1918 októberében megkezdődött az utolsó, 3. piavei csata. „Ezekben a nehéz időkben [...] én még a Stellungban fiainkat keresem fel, hozzájuk én járok, az ezred parancsot én viszem ki hozzájuk, sőt én olvasom fel nekik, a megsebesült vitézek már csak engem kérnek sebeik bekötéséhez. [...] 30/10. 9 órakor Rg. törzs indul az 5ik századtól és így tovább soronként más-más század. Tomo. Vége.”²³

Kirner lelkész 1933-as visszaemlékezéséből: „1918. október 31-én indultunk el a treddel [!] az olasz frontról. A Monte Szolareloról és hosszú gyalog masírozások után kikerülve Olaszországból és vonatra ülve. November 20-án érkeztem vissza 1916-ban alapított családomhoz. Békésen a háborús szolgálatom idején meghalt főnököm parokhiája be volt töltve. Békésre tehát ezért nem mehettem. Utánam bánkódó édes anyám meghalt, aki bús komor lett azért, hogy a háborúba önként bevonultam. Mire Alagra értem már nagy volt idehaza Bpest környékén a felfordulás. Nemcsak politikai vonatkozásban, de egyházi vonatkozásban is csaknem teljes volt. Már útközben nagy volt az ámulatunk, mikor az ezreddel a magyar határt átléptük, mert már akkor a fegyelmetlenség és felfordulás kínzó jeleit találtuk. [...] Engem mint a háborúból későn visszajött katonát, pláne mint papot vegyes érzelmekkel fogadtak.

17 Kirner-hagyaték. Levél, 1918.

18 Kirner-hagyaték. Önéletírás, 1933.

19 Kirner-hagyaték. Levél, 1918.

20 Kirner-hagyaték. Önéletírás, 1933.

21 Kirner-hagyaték. Napló, 1918.

22 Kirner-hagyaték. Napló, 1918.

23 Kirner-hagyaték. Napló, 1918.

*Kedvezményt semmiben nem nyújtottak. [...] Ki voltam merülve a három hétig tartó másírozásban és visszautazásban. [...] Hosszú volt a vonatolás is meg a veszteglés is. A bizonytalanság is tört bennünket, a hadi szolgálat is. Így bizony félbetegesen kerültem haza Alagra.*²⁴

Alag–Dunakeszin Kirner lelkész felélesztette a vallásos életet a kommunista községi vezetés ellenére. Megalakította az „Alagi Szabad Egyház”-at, majd átvette a Fóti anyaegyházhoz tartozó Alag–Dunakeszi filiát. Így mutatja be a gyülekezet új pásztorát Balogh Ferenc fóti lelkész: „Az istentisztelet tartására, egyház megszervezésére, fejlesztésére vállalkozik Kirner A. Bertalan volt békési ref. segédlelkész, a háborúban 1914–1918 katonai lelkész.”²⁵

1919 augusztusában az új községi vezetés már Kirner lelkészt is kivezenlyi karhatalmi járőrszolgálatra: „Szolgálati jegy. Alag 1919. aug. 16. Kirner Bertalan 16. 20. 24. 28.án karhatalmi szolgálatra vezényeltetik. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye – Alag község.”²⁶ A Váci járás főszolgabírája engedélyt adott Rast&Gasser forgópisztoly tartására. Decemberben megalakították az Alagi Keresztyén Társaskört, 1920. október 10-én a ref. lelkész egyik alapítója lett a M. O. V. E. alagi alosztályának. Közel 25 éven át a gyülekezet presbitere – rövid időre gondnoka – Horthy Jenő, a kormányzó Alagon élő öccse.

A református filiából önálló egyházközség lett, első díjleveles lelkipásztorát – Kirner lelkészt – 1921. november 20-án iktatták be hivatalába. Kirner részt vett a leventeoktatásban és 1927-ben megalakították az egyházközség Szemere–Huba ifjúsági csapatát.

A lelkész 1933-ban átkeresztelkedett baptistává, ekkor kezdett el újra írni, ti. 1915 és 1934 között nem publikált. 1934-től haláláig írta meg életműve javát, kiadott könyvek, kéziratok maradtak utána. Haraszti Sándor írta: „Somogyi Imrét sok támadás érte a Kirner-támogatás miatt. [...] Kirnert nem tudták elfogadni egyszerű baptista testvérnek. Az üldözö református lelkészt, a századosi rangú katonát (az első világháborúban érte el ezt a rangot) látták benne, aki már csak ezért sem lehetett egyszerű baptista testvér.”²⁷

Kirner Adalbert Bertalan első világháborús tábori ezredlelkész 1973. március 30-án, életének 89. esztendejében hunyt el Kiskőrösön a baptista szeretetotthonban. Szépen gondozott kiskőrösi sírján ez az idézet áll: „Ne feledkeztek meg vezetőitekről, akik az Isten ígését hirdették nektek.” (Zsidókhhoz írt levél 13,7)

Varga István József

Irodalom. Haraszti Sándor: Nem voltam engedetlen. Tanulmányok, prédikációk. Somogyi és Kirner. Sunshine Publishing House, Szigetszentmiklós, 1997. 109–115.; Kirner A. Bertalan: Krisztus az út, igazság, élet. Beköszönő beszéd. Kókai, Békés, 1912; Kirner A. Bertalan: Bibliából, Bibliáról. Templomi beszédek imádságokkal. Temetési beszédek. Kókai, Békés, 1913; Kirner A. Bertalan: Haza védelme. Ének, imádság, prédikáció. Kókai, Budapest, 1914; Kirner A. Bertalan: Betegápoló lelkész munkája a világháborúban. Kókai, Budapest, 1915a; Kirner A. Bertalan: Hősök imádkozunk a kórházban is. Kókai, Budapest, 1915b; Varga István József: Az Alag–Dunakeszi református egyház alapító lelkésze, Kirner A. Bertalan. Dunakeszi Helytörténeti Szemle 2015. VIII. (2.) 2–5., (3) 2–5.

Levéltári források. Kirner-hagyaték = Kirner Adalbert Bertalan hagyatéka. Dunakeszi Református Egyházközség Irattára, Dunakeszi; Örökletét = Örökletét 1869–1948. 1. cs. 4. Kirner Bertalan iratai 1904–1948. Sárospataki Református Kollégium Levéltára, Sárospatak.

24 Kirner-hagyaték. Önéletírás, 1933.

25 Kirner-hagyaték. Levél, 1919.

26 Kirner-hagyaték. Szolgálati jegy, 1919.

27 Haraszti S. 1997. 110.